

координації в системах управління, що дозволить підвищити вірогідність прогнозування собівартості буріння нафтових і газових свердловин.

Література

1. Холявко М. П. Нафтогазовий комплекс України. Напрями реалізації основних положень енергетичної стратегії до 2030 року / М. П. Холявко // Хімічна промисловість України. – 2007. – № 2. – С. 3–10.
2. Fadyeyeva I. New approaches to the desing of power retrenchment technologies in oil and gas well-drilling / I. Fadyeyeva, G. Sementsov // Proceedings East West Fuzzy Colloquium 2006 13th Zittau Fuzzy Colloquium, september 13–15, Zittau-2006. – p.49–54.
3. Сліпченко О. М. Нейронні мережі зі змінною кількістю вузлів у задачах обробки інформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 05.13.23 «Системи та засоби штучного інтелекту» / О. М. Сліпченко. – Харків, 2005. – 19 с.
4. Иванов В. В. Анализ временных рядов и прогнозирование экономических показателей / Иванов В. В. – Харьков : ХНУ им. В. И. Каразина, 1999. – 229 с.
5. Александров М. А. Экономика бурения скважин долотами уменьшенного диаметра / Александров М. А. – М. : Недра, 1968. – 192 с.
6. Винокурова О. А. Прогнозування та емуляція нестационарних послідовностей за допомогою штучних вейвлет-нейронних мереж : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.13.23 «Системи та засоби штучного інтелекту» / О. В. Винокурова. – Харків, 2005. – 19 с.
7. Ячменьова В. М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств / Ячменьова В. М. – Сімферополь : ДОЛЯ, 2007. – 384 с.
8. Матвійчук А. В. Аналіз та прогнозування розвитку фінансово-економічних систем із використанням теорії нечіткої логіки / Матвійчук А. В. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 206 с.
9. Осовский С. Нейронные сети для обработки информации / Осовский С. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 343 с.
10. Никитин А. И. Нейронные сети как новый подход к управлению технологическим оборудованием / А. И. Никитин, А. И. Купин // Академический вестник. – 2004. – № 14. – С. 23–26.
11. Фадеева І. Г. Аналіз взаємозв'язків питомих витрат електроенергії з глибиною свердловин, що буряться на нафту і газ / І. Г. Фадеева // Академический вестник. – 2005. – № 15–16. – С. 78–81.
12. Геолого-технические исследования в процессе бурения : РД 39-0147716-102-87. – Офиц. изд. – М. : Министерство нефтяной промышленности, 1987. – 273 с.
13. Фадеева І. Г. Комбінована модель спостережень за собівартістю метра проходки свердловин на нафту і газ / І. Г. Фадеева // Энергетика: Економіка, технології, екологія. – 2001. – № 4. – С. 77–81.

Надійшла 16.10.2010

УДК 338.432:658

С. В. КОВАЛЬЧУК

Хмельницький національний університет

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Встановлено частку фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств в загальній вартості фінансових ресурсів підприємств України. Проаналізовано характерні особливості формування і використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм.

It stake of financial resources, agricultural enterprises in the total value of financial resources of Ukraine. Characteristic features of formation and use of financial resources, agricultural enterprises of different organizational forms.

Ключові слова: фінансові ресурси, джерела фінансових ресурсів, фінансове управління.

Постановка проблеми. Розвиток виробництва потребує постійного фінансування процесів простого та розширеного відтворення. Фінансові ресурси підприємств при цьому відіграють одну із ключових ролей, оскільки забезпечують здійснення матеріальних і нематеріальних витрат, їх вчасність й достатність.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання. Формування і використання фінансових ресурсів підприємств є об'єктом дослідження у роботах І. Бланка, Л. Буряка, Ю. Воробйова, А. Загороднього, В. Опаріна, А. Поддєрьогіна та ін. Шляхи вирішення проблем фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств пропонують В. Андрійчук, М. Дем'яненко, Б. Панасюк, П. Саблук, М. Хорунжий та ін. Поряд з цим, формування і використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств потребує застосування зваженого підходу, який враховуватиме особливості функціонування різних їх організаційно-правових форм. Завданням даного дослідження є виявлення особливостей

формування і використання фінансових ресурсів у різних організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств.

Результати дослідження. В національній економіці фінансові ресурси обслуговують усі сфери виробництва і розосереджені по відповідних галузях (табл. 1). Майже третина вкладеного в економіку капіталу обслуговує промислове виробництво (30,97–29,85 %), біля 45 % його відсотків сконцентровано у торгівлі, побутових послугах і підприємствах, які обслуговують операції з нерухомістю. Наразі, сільське господарство – галузь, яка є центральним елементом продовольчої безпеки держави, її сировинною базою і джерелом багатьох видів експортної продукції використовує лише близько 4 % фінансових ресурсів, які сформовані підприємствами України.

Таблиця 1

Обсяг та структура фінансових ресурсів підприємств України за видами економічної діяльності

Сфери діяльності	2007 р.		2008 р.		2009 р.		Зміна (+,-)	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	п. п.
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	90091,8	3,61	133086	4,10	149536	4,07	59444,3	0,46
Промисловість	772465	30,97	979320	30,18	1097498	29,85	325033	-1,12
Будівництво	123376	4,95	161127	4,96	153663	4,18	30286,9	-0,77
Торгівля та побутові послуги	608305	24,39	764960	23,57	827776	22,52	219471	-1,87
Діяльність транспорту і зв'язку	214992	8,62	273409	8,42	294856	8,02	79863,8	-0,60
Фінансова діяльність	131408	5,27	178437	5,50	199015	5,41	67606,4	0,14
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг	503918	20,20	697648	21,50	889685	24,20	385767	4,00
Інші сфери діяльності	49552,2	1,99	57439,1	1,77	64115,6	1,74	14563,4	-0,24
Всього	2494109,2	100,0	3245425,2	100,0	3676145,1	100,0	1182036	-

Джерело: розраховано за даними Державного комітету статистики України [3]

Аналіз тенденцій обсягу та структури фінансових ресурсів підприємств за видами економічної діяльності свідчить про помітне зростання вартості вкладеного капіталу в усі сфери економіки. Водночас, слід відмітити пріоритетність інвестування в напрямі розширення вартості підприємств, які займаються операціями з нерухомістю, оскільки їх частка серед фінансування інших підприємств зростає на 4 п. п.

Вкладені у виробництво фінансові ресурси у різних сферах виробництва мають різний термін окупності і приносять різний економічний ефект. Найбільший валовий дохід серед інших видів діяльності приносять фінансові ресурси вкладені у сферу торгівлі і промисловості (1453776 тис.грн. та 1027592,1 тис. грн. відповідно), тоді як сільськогосподарське виробництво отримує валовий дохід у відповідності до незначних обсягів фінансування (рис. 1).

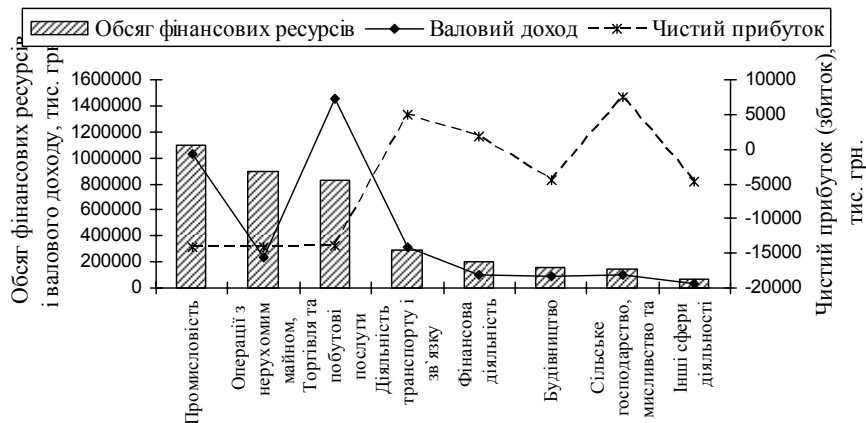

Рис. 1. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств серед усіх підприємств України, 2009 р.
Джерело: побудовано за даними Державного комітету статистики України [3, 5]

Не зважаючи на невелику частку фінансових ресурсів, які зосереджені у сільському господарстві, вони приносять вагомий економічний ефект. Чистий прибуток сільськогосподарських підприємств у 2009 р. склав 7584,8 тис. грн., що стало найвищим показником серед підприємств інших галузей економіки. Таким чином, фінансові ресурси у сільському господарстві здатні приносити позитивний економічний ефект і, при умові вдалого розподілу і ефективного використання, забезпечити успішний його розвиток.

Як підтверджує академік Б. Панасюк, «фінансові ресурси в агропромисловому комплексі є, але вони не рівномірно розподіляються між його галузями і у найгіршому становищі опиняється сільське господарство як сировинна галузь» [2, с. 62]. Вочевидь функціонуючі засади формування та використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств не є дієвими та ефективними. Тому, забезпечення

прийнятних умов відродження сільського господарства та усталений його розвиток можливі завдяки запровадженню раціонального механізму управління фінансовими ресурсами.

Формування і використання фінансових ресурсів у сільському господарстві має ряд особливостей, які визначаються специфікою виробництва, низькою інвестиційною привабливістю, наявністю державних програм пріоритетності фінансування та ін. Зокрема, загально прийнятими особливостями формування та розподілу фінансових ресурсів в сільському господарстві є:

– періодичність вкладання і використання. Сезонність виробництва вимагає значних капіталовкладень у весняні та літні періоди, а грошові надходження слід очікувати переважно в осінню пору. Таким чином, спостерігається розрив між надходженням і витратами коштів, який потребує здійснення заощаджень або залучення кредитів;

– сезонні пріоритети чи схильності. Весною чи влітку усі наявні кошти витрачаються на придбання сировини, матеріалів, інших оборотних засобів та на здійснення поточних витрат, а восени, коли реалізується основна частина виробленої продукції, підприємства мають змогу вкласти отримані кошти в нову техніку, обладнання, здійснити інші капітальні вкладення;

– висока ризиковість вкладених коштів. Несприятливі природнокліматичні умови у рослинництві (вимерзання, засуха, повінь і таке ін.) та надзвичайні випадки в тваринництві (хвороби, падіж) можуть призвести до великих фінансових збитків, коли фінансові ресурси не лише не відтворюються, а й значно зменшуються.

Сільськогосподарські підприємства України згідно чинного законодавства представлені різноманітними організаційно-правовими формами (рис. 2). Слід зважати на особливості формування і примноження фінансових ресурсів кожної з них. Для виявлення ефективних джерел фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств важливо здійснити аналіз діючих засад формування та використання їх капіталу.

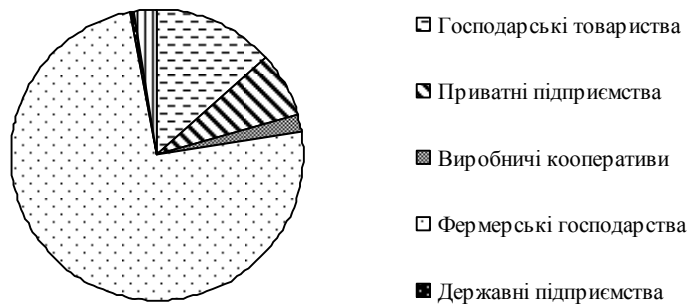

Рис. 2. Структура сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання
Джерело: побудовано за даними Державного комітету статистики України [4]

Згідно ст. 63 Господарського кодексу України та особливостей реформування аграрного сектору, сільськогосподарські підприємства представлені декількома групами господарських формувань: господарські товариства (акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю), приватні підприємства, фермерські господарства, сільськогосподарські виробничі кооперативи, державні підприємства та інші формування.

Господарські товариства – це такі підприємства, які створені юридичними і фізичними особами на засадах угоди шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку [1, с. 77]. Згідно діючого законодавства України до господарських товариств належать акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства та командитні товариства. Виходячи з окремих організаційно-економічних переваг, сільськогосподарські товариства на даний час функціонують у формі акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю.

З фінансового погляду, перевагою господарських товариств є те, що їх статутний капітал формується завдяки внесків засновників у межах їх частки у вигляді матеріальних і нематеріальних цінностей. Це забезпечує значні обсяги початкових фінансових ресурсів як основу для масштабного виробництва. Сільськогосподарське акціонерне товариство може бути створене однією чи кількома юридичними та фізичними особами, які здійснюють державну реєстрацію товариства і організують емісію акцій цього підприємства. Такі підприємства створюються у вигляді публічних акціонерних товариств або приватних акціонерних товариств, що визначає масштаби поширення емітованих акцій на ринку. Шляхом емісії акцій, при розвиненому фінансовому ринку, товариство залучає у власний капітал реальні грошові кошти та їх еквіваленти від потенційних інвесторів ринку капіталів. Крім того, акціонерне товариство, за умови успішного функціонування (повна сплата статутного капіталу), може здійснювати додаткову емісію акцій чи опціонів на акції або збільшувати номінальну вартість уже випущених. Цим збільшується розмір статутного капіталу і, фактично, залучаються додаткові власні фінансові ресурси підприємства. Мобілізація

великого розміру власного капіталу дає можливість використовувати різноманітні форми позичкових ресурсів: емісію облігацій (в т.ч. конвертованих) та векселів, позики кредитних установ і комерційні кредити тощо.

Акціонерна форма підприємництва визнається високоєфективною, особливо у великих аграрних спеціалізованих виробництвах та найприйнятнішою з погляду залучення капіталу. До фінансування діяльності таких підприємств можуть долучатися дрібні інвестори (населення, невеликі підприємства), оскільки акції емітуються однакової, часто низької номінальної вартості. Обмежена відповідальність акціонерів за зобов'язаннями товариства розміром їх частки у статутному капіталі сприяє залученню коштів навіть до дуже ризикових, але прибуткових видів діяльності.

Наразі, перспективними вважаються акціонерні об'єднання типу концернів, холдингів, корпорацій, оскільки вони концентрують значний капітал з деяким упорядкуванням управління.

Спорідненими до акціонерної форми та більш поширеними в Україні, вважаються товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ), які формують свої початкові фінансові ресурси з вкладів учасників. Розмір статутного капіталу при створенні товариства з обмеженою відповідальністю повинен становити не менше суми, що еквівалентна 100 мінімальних заробітних плат за ставкою, яка діє на момент створення підприємства. У процесі господарювання ТОВ може збільшувати розмір власного капіталу шляхом додаткових внесків засновників та тезаврації прибутку. Позичений капітал підприємства може складатися з банківських та небанківських кредитів, сума яких обмежуватиметься розміром власного капіталу.

За умови успішного функціонування ТОВ може емітувати облігації, залучаючи таким чином дешевші, ніж ринкові, кредитні ресурси. Також мають місце позики під поручительство чи гарантії одного з учасників, який нестиме відповідальність за зобов'язання ТОВ власним майном.

Однак, початкові фінансові ресурси таких підприємств теж є лише успадкованим капіталом у формі зношеного малопродатного майна, а залучення додаткового капіталу стримується нерозвиненістю фондового ринку.

Отже, особливими рисами управління фінансовими ресурсами сучасних сільськогосподарських товариств слід вважати: здатність акумулювати значні обсяги землі та майна на основі залучення земельних і майнових паїв; відсутність емісії та вторинного ринку корпоративних цінних паперів сільськогосподарських підприємств; розпорошеність інтересів значної кількості співвласників, які не завжди є зацікавленими у підтримці і розвитку сільського господарства та ін.

Значно поширенішою організаційно-правовою формою є приватні підприємства, які створюються на засадах приватної власності одного чи декількох громадян та їх праці з можливістю залучення найманих працівників. Такі підприємства набули особливого поширення серед сільськогосподарських формувань, оскільки їх створення не обмежується розмірами статутного фонду, а майнові та земельні відносини ґрунтуються на оренді майнових та земельних паїв колишніх членів КСП [1, с. 87].

Початкові фінансові ресурси приватних підприємств здебільшого обмежені майном засновника-власника. Виходячи із специфіки реформування аграрної сфери в Україні, початковим капіталом таких підприємств став спадок колишніх КСП з усім їх майном і боргами.

Важливо, що управління капіталом і господарською діяльністю приватних підприємств здійснює одноосібний власник. Він визначає склад і розмір фондів підприємства, приймає рішення щодо доцільності додаткового залучення ресурсів, отримання кредитів, розподілу прибутку. Проте якщо прибуток приватне підприємство може реінвестувати повністю, то його доступ до кредитних ресурсів дуже обмежений. Адже, в переважній більшості сума кредиту не може перевищувати половини вартості власного майна позичальника. Крім того, такі підприємства не мають змоги додатково залучати власний капітал, оскільки кількість власників обмежена і обмежені їх фінансові можливості.

На сьогодні, переважаючою організаційно-правовою формою господарювання на селі є фермерські господарства. Стосовно фінансових ресурсів, то фермери обмежені у фінансових можливостях, оскільки обмежені ресурси їх сімей. Внаслідок цього, фермерські господарства характеризуються низькою спроможністю купувати і ефективно використовувати високопродуктивний насіннєвий матеріал, якісну сировину, новітню техніку, застосовувати сучасні технології. Підтримання їх достатньої конкурентоспроможності та фондооснащеності потребує посиленої підтримки з боку держави, яка проявляється у виконанні численних державних програм фінансової підтримки фермерських господарств.

Окремою формою господарювання є виробничі кооперативи. Вони створюються на засадах членства не менш як трьох громадян, які зобов'язуються здійснювати спільну виробничу та інші види господарської діяльності у вигляді безпосередньої трудової участі. Членами кооперативу стають особи, які зобов'язуються дотримуватись статуту кооперативу і здійснюють вступний та пайовий внески до капіталу підприємства. Вступний внесок, звичайно, сплачується у грошовій формі і зараховується до неподільного фонду кооперативу, який використовується на фінансування організаційних витрат. Пайовий внесок здійснюється у вигляді будь-якого майна і в рівній частці для усіх членів, що забезпечує створення та зростання пайового фонду кооперативу і, відповідно, його капіталу. Фінансові ресурси виробничого кооперативу, згідно п. 6 ст. 100 Господарського кодексу України, формуються за рахунок пайових та інших внесків членів кооперативу, доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), кредитів та інших надходжень.

Найменш поширеною на сьогодні організаційно-правовою формою функціонування сільськогосподарських підприємств є державні підприємства. Вони діють переважно за рахунок коштів державного бюджету, цільових позабюджетних фондів та галузевих цільових грошових фондів міністерств і відомств, примножуючи їх позиченими та залученими ресурсами. Організовується фінансова діяльність таких підприємств під контролем міністерств та інших відповідних органів, яким вони підпорядковуються.

Варто відмітити видиму схожість основних засад процесу управління фінансовими ресурсами у фермерських господарствах та приватних підприємствах, де невеликі обсяги фінансових ресурсів оперативного і цілеспрямованого розподіляються одноосібним власником, який максимально зацікавлений в ефективному їх використанні. Окремо слід виділити господарські товариства і кооперативні організації, засади управління яких будуються на партнерських відносинах: участь у фінансуванні та управлінні приймають усі співвласники.

Висновки. Сільськогосподарські підприємства здатні ефективно використовувати фінансові ресурси і відновлювати їх для розширеного відтворення. Виявлені особливості формування і використання фінансових ресурсів у підприємств різних організаційно-правових форм господарювання дають змогу стверджувати, що за умови відповідно обраного виду управління будь-яке підприємство має змогу ефективно функціонувати і розвиватися.

Література

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / В.Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Панасюк Б.Я. Обґрунтування напрямів розвитку агропромислового комплексу / Б.Я. Панасюк // Вісн. аграр. науки. – 2005. – №7. – С. 61–65.
3. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності 2007–2009 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/operativ>
4. Україна у цифрах у 2009 р. [Електронне видання]. – Режим доступу до видання: <http://ukrstat.gov.ua/operativ>
5. Формування чистого прибутку (збитку) підприємств за видами економічної діяльності 2009 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/operativ>

Надійшла 07.10.2010